

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝
Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՀԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅՎ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋՐՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՄԱՊԻՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈՂՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵԶՅԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՏԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՐ ԾՈՒՐՁ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱԶԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

Հայկ Մարտիրոսյան
*ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության
ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու*

Սոցիալական նորմերը հանդիսանում են հասարակական կյանքը կանոնավորող և կարգավորող կարևորագույն գործոն, մարդկանց կենսագործունեության վրա նպատակամղված ներազդելու արդյունավետ միջոց: Իրավունքը՝ որպես կարևորագույն սոցիալական և նորմատիվ կարգավորիչ, ձևավորվում է մարդու ստեղծագործական (մտավոր) գործունեության արդյունքում: Համաշխարհային պատմությունը բազմաթիվ անգամ ապացուցել է, որ իրավաստեղծ գործունեությունը, այնուամենայնիվ, պահանջում է պետական կամքի դրսևորում: Իրավաստեղծ գործունեությունը, անկախ գոյության ձևից, հանդիսանում է հասարակության ղեկավարման պետական ձև¹, իրավասու մարմինների և կազմակերպությունների՝ օրենքի հիման վրա իրականացվող գործունեություն՝ ուղղված նորմատիվ իրավական ակտի ստեղծմանը²: Իրավաստեղծ գործունեությունն իրենից ներկայացնում է բարդ գործընթաց, ուր պետք է հաշվառվեն անհատական, խմբային, հասարակական և պետական շահերը, նրանց պահանջմունքները: Դրա վրա ազդում են նաև օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բազմաթիվ գործոններ:

Իրավական ակտի արդյունավետ կիրառումը մեծապես կախված է դրա նկատմամբ ունեցած մարդկանց վերաբերմունքից: Հասարակության կողմից հավանության են արժանանում միայն այն իրա-

¹ Տես Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов. Под. Ред. В. С. Нерсисянца, М. 1999г. էջ 307:

² Տես Лазарева В.В.. Общая теория государства и права. М. 2005, էջ 70:Корабейников В.С. Пирамида мнений. М., 1981, էջեր 8-9: Տես «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք 03.04.2002թ., Գլուխ 3, Պաշտոնական տեղեկագիր, Երևան 2006թ.:

վական ակտերը, որոնք իրենց բովանդակությամբ չեն հակասում սոցիալական արդարության, հավասարության, ազատության պահանջներին:

Ժողովրդավարական պետություններում պետական մարմինների կողմից որոշումներ ընդունելիս կարևոր նշանակություն է տրվում հասարակական կարծիքին:

Քննարկվող հարցը կարևոր նշանակություն ունի նաև այն առումով, որ իրավաստեղծման բնագավառում հասարակական կարծիքն անտեսելը կարող է հանգեցնել նաև իշխանության և ժողովրդի բևեռացմանը, ժողովրդի մեջ իշխանությունների նկատմամբ անվստահության մթնոլորտի ձևավորմանը: Պետական իշխանության մարմինները պետք է հաշվի առնեն նաև հասարակության վերաբերմունքը իրենց կողմից ընդունվող որոշումների վերաբերյալ, այլապես հասարակական կարծիքը կարող է ճնշում գործադրել իշխանության մարմինների կողմից որոշումներ ընդունելիս: Օրինակ՝ ՀՀ 2007թ. պետական բյուջեի նախագծով ամրագրված պետական բարձրագույն պաշտոնատար անձանց աշխատավարձերը 40%-ով բարձրացնելու հանգամանքը բացասաբար ընդունվեց հասարակության մեծ մասի կողմից, ինչից ելնելով էլ գործադիր իշխանությունը այդ մասով փոփոխություն կատարեց նախագծում: «Որպեսզի օրենքը կարողանա կարգավորել հասարակական կյանքի կարևորագույն հարաբերությունները, անհրաժեշտ է, որ այն համապատասխանի համընդհանուր նորմերին, արտացոլի տիրող փաստացի վիճակը, գոյություն ունեցող իրավական խնդիրները, իրավաբանորեն հիմնավորի հասարակության բոլոր ձեռքբերումները և ամրագրի պետության մեջ կատարվող և կայանալիք փոփոխությունները՝ որպես վկայություն այն բանի, որ իրավական օրենքն օրենսդրի ինքնակամություն չի հանդուրժում»¹:

Հասարակական կարծիքը սոցիալական կառավարման ոլորտում ժողովրդավարության զարգացման կարևորագույն երաշխիք է:

¹ Տես Ապիյան Ն.Ա., Պետրոսյան Ա. Հ. «Իրավական պետություն և օրինականություն», Երևան, 1999, էջ 70:

ժողովրդավարության հետ սերտորեն առնչվող հրապարակայնությունը՝ որպես իրավաստեղծ գործունեության կարևոր սկզբունք, ենթադրում է ոչ միայն հասարակության լայն զանգվածների մասնակցություն իրավաստեղծ որոշումներ կայացնելու գործընթացին, այլ նաև դրանց հրապարակում հասարակությանը հասանելի եղանակներով: Ընդ որում, հասարակական կարծիքը իրավական ակտում ամրագրելու համար կարևոր նշանակություն ունի ոչ միայն իրավական ակտի, այլ նաև նրա նախագծի հրապարակման գործունը: Ընդհանուր առմամբ, հասարակական կարծիքի հետազոտությունը և հաշվառումը առանձնահատուկ տեղ ունի իրավաստեղծ գործունեության համալիր սոցիոլոգիական ապահովման համակարգում¹:

Իրավաստեղծ գործունեության հրապարակայնության և ժողովրդավարության սկզբունքները պահանջում են հասարակության ակտիվ մասնակցություն, մասնավորապես՝ իր տեսակետների և կարծիքների արտահայտում նախապատրաստվող և ընդունվելիք իրավական ակտերի վերաբերյալ: Հասարակական կարծիքը կարող է ունենալ մեծ ազդեցություն իրավաստեղծ գործունեության նկատմամբ: Այն հանդիսանում է բազմաշերտ երևույթ և կարող է քննարկվել հետևյալ մոտեցումներով. ըստ առարկայի և ըստ արտահայտման միջոցների (իմացաբանական տեսանկյունից), ըստ հասարակական կյանքում ունեցած դերի, այսինքն՝ սոցիոլոգիական ասպեկտով²:

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրության 6 հոդվածի՝ «Օրենքները ուժի մեջ են մտնում «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» հրապարակվելուց հետո»: Իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման հարցը իրավական կարգավորում է ստացել «Իրավական ակտերի մասին»

¹ Ств Лапаева В.В. Социологическое обеспечение законотворчества. Советское государство и право, 1989г., N 10., Общественное мнение и законодательство. Соц. Исследования. 1997г., N 19.

² Ств Ապիյան Ն.Ա., Սաֆարյան Գ.Հ., Հակոբյան Ջ.Հ., Պետության և իրավունքի տեսության հիմնահարցեր, Երևան, 2001, էջ 226. Коробейников В. С. Пирамида мнений. М., 1981. էջեր 8-9:

Հայաստանի Հանրապետության օրենքում¹:

Նորմատիվ ակտի ստեղծման գործընթացը իրենից ներկայացնում է առանձին փուլերի միասնություն, այդ թվում նաև՝ դրա պատրաստումը: Մինչև նախագծի մշակումը անհրաժեշտ է պարզել համապատասխան բնագավառի հասարակական հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման հասարակական անհրաժեշտությունը: Այդ գործընթացում առաջնայնորեն պետք է հստակ պարզել, թե ինչպիսի փաստական վիճակ է տիրում հասարակական կենսագործունեության այն ոլորտում (սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական), որին առնչվում է առաջարկվող ակտը, ինչպես նաև իրավական կարգավորման իմաստն ու նշանակությունը: Վերջին հաշվով, կարևոր է նաև ճիշտ հաշվարկել այն հարցը, թե տվյալ իրավական ակտը կարո՞ղ է կարգավորել խնդիրը:

Պետք է նկատի ունենալ նաև այն հանգամանքը, որ նորմատիվ իրավական ակտերը նախապատրաստվում են ինչպես պրակտիկայի վերլուծությունից բացահայտվող և իրավական կարգավորում պահանջող նոր հարցերի լուծման համար, այնպես էլ տվյալ ոլորտը կարգավորող օրենսդրության մեջ առկա բացերը լրացնելու, հակասությունները հարթելու և վերացնելու նպատակով:

Նախապատրաստվող նախագծի հետ առնչվող օրենսդրության վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս պարզելու հետևյալ հարցը. հնարավո՞ր է արդյոք հարցը կարգավորել արդեն իսկ ընդունված ակտերում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելով, թե անհրաժեշտ է պատրաստել նոր ակտի նախագիծ²:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 26 հոդվածի համաձայն՝ նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը (այսուհետ՝ իրավաստեղծ աշխատանքներ) նախապատրաստվում են ընթացիկ ծրագրերի համաձայն, որոնք, որպես կանոն, կազմվում են 1-2 տարի

¹ Տես «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք 03 04.2002թ., Գլուխ 3, Պաշտոնական տեղեկագիր, Երևան, 2006:

² Տես Головистикова АН., Дмитриев Ю.А. Проблемы теории государства и права. М. 2005, էջ 464:

Ժամկետով: Իրավաստեղծ աշխատանքների երկարաժամկետ ծրագրերը, որպես կանոն, կազմվում են 3 և ավելի տարի ժամկետով: Այդ ծրագրերը հաստատում են դրանք ընդունող մարմինները, իսկ ՀՀ կառավարությունը հաստատում է նաև օրենսդրական նախաձեռնության կարգով ՀՀ Ազգային ժողովի քննարկմանը իր կողմից ներկայացվելիք ՀՀ օրենքների և ՀՀ Ազգային ժողովի որոշումների նախագծերի նախապատրաստման ծրագրերը:

Փաստորեն, օրենսդրությունը, վերոնշյալ ժամկետներն ամրագրելով, իրավական առումով ստեղծել է հնարավորություն այդ ժամկետների ընթացքում հասարակական կարծիքն ուսումնասիրելու և, հետևաբար, այն իրավական ակտերում հաշվի առնելու համար: Այլ հարց է, որ իրականում շատ դեպքերում նման գործընթաց տեղի չի ունենում:

Իրավաստեղծ գործունեության մեջ ընդհանուր առմամբ կարելի է առանձնացնել երկու կողմ՝ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ: Իրավաստեղծման օբյեկտիվ կողմը ենթադրում է ստեղծվող իրավունքի նորմերի բովանդակային հատվածում այդ գործընթացում ձևավորվող օբյեկտիվ գործոնների, երևույթների ազդեցություն: Իրավաստեղծման սուբյեկտիվ կողմը ներառում է հասարակական իրավագիտակցության և կամքի արտահայտումը և դրա վերարտադրումը պետական կամքի կամ իրավունքի ձևով: Վերոնշյալը թույլ է տալիս եզրակացնելու, որ իրավունքի կազմավորումը պայմանավորված է հասարակական զարգացումների թե՛ օբյեկտիվ և թե՛ սուբյեկտիվ գործոններով:

Քննարկելով հասարակական կարծիքի դերը իրավաստեղծ գործունեության մեջ՝ կարևոր է նաև պատկերացում կազմել այն հարցի վերաբերյալ, թե մասնավորապես ինչպես է ձևավորվում հասարակական կարծիքը և թե ինչպիսի աշխատանք պետք է տանել, որպեսզի նախապատրաստվող ակտի վերաբերյալ ձևավորվի և արտահայտվի հասարակական կարծիք: Ինչպես ասել է Հեգելը, հասարակական կարծիքում ամեն բան կեղծ է և ճշմարիտ, իսկ դրանում

Ճշմարիտը փնտրելը վերապահված է միայն հանճարեղ մարդկանց¹:

Այս համատեքստում պետք է նշենք, որ կարևոր նշանակություն ունի նաև նախապատրաստվող ակտի վերաբերյալ զանգվածային լրատվամիջոցներով տեղեկատվություն տրամադրելը: Հայաստանի Հանրապետությունում այս առումով իրականացվող աշխատանքները, մեղմ ասած, անբավարար են, չնայած այն հանագամանքին, որ պետությունը ունի բոլոր անհրաժեշտ միջոցները իրավաստեղծման գործընթացը հրապարակայնության սկզբունքին համապատասխան կազմակերպելու համար: Դեռ ավելին, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքում ասվում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի քննարկմանը ներկայացված օրենքների և ՀՀ Ազգային ժողովի որոշումների նախագծերը *կարող են* հրապարակվել մամուլով կամ զանգվածային լրատվության այլ միջոցներով, ինչպես նաև *կարող են* դառնալ համաժողովրդական քննարկման առարկա՝ ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգով և ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով: ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ ԱԺ քննարկմանը ներկայացվելիք օրենքների նախագծերը ՀՀ նախագահի հրամանագրով կամ ՀՀ կառավարության որոշմամբ *կարող են* հրապարակվել մամուլով կամ զանգվածային լրատվության այլ միջոցներով, ինչպես նաև *կարող են* դառնալ համաժողովրդական քննարկման առարկա: Իրավական այլ ակտերի նախագծերը *կարող են* հրապարակվել ակտը մշակողների կամ իրավական ակտն ընդունող մարմնի որոշմամբ²:

Օրենքը, փաստորեն, իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակումը չի համարել պարտադիր՝ անկախ դրանց կարգավորման առարկայից: Մեր կարծիքով, որոշ իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակումը կամ դրանք համաժողովրդական քննարկման առարկա դարձնելու հանգամանքին օրենքում պարտադիր բնույթ հաղորդելը կլիներ արդյունավետ լուծում՝ իրավաստեղծ գործունեության բնագավառում հասարակական կարծիքի դերակա-

¹ Տե՛ս Գегель, Философия права. Л., 1934, էջեր 338-339:

² Տե՛ս «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք, 03.04.2002, Պաշտոնական տեղեկագիր, Երևան, 2006, հոդված 29:

տարումը բարձրացնելու առումով:

Դրանով էլ պայմանավորված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատանքները յուրաքանչյուր շաբաթ լուսաբանող «Խորհրդարանական ժամ» պաշտոնական հաղորդաշարով շատ դեպքերում ներկայացվում են միայն օրինագծերի անվանումները և այն մշակած պատգամավորի (կուսակցության) անունը: Օրինագծի բովանդակության վերաբերյալ տեղեկատվություն գրեթե չի ներկայացվում: Ընդ որում, պետք է նշել, որ կարևոր նշանակություն ունի նաև տեղեկատվության մատուցման ձևը և եղանակը՝ դրա նկատմամբ հասարակության ուշադրությունը բնեռելու առումով:

Կարևորելով պետության դերը հրապարակայնության սկզբունքը կյանքի կոչելու գործում՝ հարկ է նշել, որ այդ հարցում պակաս դերակատարում չեն կարող ունենալ նաև հասարակական կազմակերպությունները և կուսակցությունները: Թերևս, կուսակցությունների պարագայում հանրությանը ակտիվ ամբողջական անաչառ ներկայացնելը, քաղաքական մոտեցումներից ելնելով, դժվար է պատկերացնել, ինչը չի կարելի ասել հասարակական կազմակերպությունների մասին: Մեր հանրապետությունում գործող հասարակական կազմակերպությունները (այդ թվում և իրավապաշտպան) բավականին պասիվ են այս առումով՝ չնայած այն հանգամանքին, որ նրանց առաքելությունը հենց հանրության շահերը հասարակական կյանքի տարբեր բնագավառներում ներկայացնելը և պաշտպանելն է: Օրինակ՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից արդեն իսկ ընդունվել է «Հասարակության և պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը: Այդ փաստաթղթի մասին հանրությունը տեղյակ է դարձել միայն օրենսդիր մարմնում իրականացվող գործողություններին հետևելով: Ակտի նախապատրաստման ընթացքում չեն կազմակերպվել հասարակական լսումներ՝ դրա բովանդակությունը իրավական տեսանկյունից ներկայացնելու, ինչպես նաև դրա վերաբերյալ հասարակական կարծիքը ճշտելու համար: Դեռ ավելին, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ իրականացված քաղաքաշինական ծրագրերի շրջանակ-

ներում այդ հարցին իր պատասխանն էր ներկայացրել Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ ծրագրերի իրականացման համար ընդունված կառավարության որոշումները համապատասխան մասով ճանաչելով հակասահմանադրական, պետական իշխանության մարմինները պետք է ձեռնարկեին բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ հասարակությանը տեղեկացնելու ընդունվելիք օրենքի նախագծի բովանդակությանը:

Նախապատրաստվող իրավական ակտի գործունակությունը և դրա վերաբերյալ հասարակական տեսակետներն ու դիրքորոշումը բացահայտելու կարևորագույն եղանակ է իրավական փորձարարության կիրառումը: Փորձարարությունը ենթադրում է օբյեկտի (տվյալ պարագայում հասարակական հարաբերությունների) նկատմամբ նպատակային ազդեցություն՝ ապագա իրավական կարգավորման դրական և բացասական հետևանքները պարզելու համար: Հարցի հետ կապված իր տեսակետը շարադրել է Վ. Լապանան, ըստ որի՝ փորձարարության (թե՛ իրավական և թե՛ սոցիոլոգիական) գործընթացում ամենակարևոր գործոնը վերջինիս մաքրությունը, հրապարակայնությունը կամ ներկայացուցչականությունն է¹:

Ընդհանուր առմամբ, հասարակության տարբեր սոցիալական խմբերի առանձնահատուկ շահերով են պայմանավորված հասարակական կյանքի տարբեր երևույթների գնահատման և արժեքավորման գործընթացները, որոնք էլ արտահայտում են հասարակական կարծիքի բազմաշերտությունը: Սոցիալիստական հասարակարգի պայմաններում իրավաստեղծմանը տրված բնորոշումը յուրահատուկ վերաբերմունք էր բացահայտում նաև հասարակական կարծիքի նկատմամբ, այն է՝ իրավաստեղծ գործունեությունը իրենից ներկայացնում է իրավական ակտերում դասակարգի (ժողովրդի) կամքի արտահայտման և ամրագրման ձևավորված և զարգացող ընթացակարգ²: Այս

¹ Տե՛ս Никитинский В. И., Самощенко И. С. Правовой эксперимент и совершенствование законодательства. М. 1998, 15-20 էջեր:

²Տե՛ս Ковачев Д. А. Механизм правотворчества в социалистическом государстве. М. 1977г., Правотворчество в СССР М.. 1974, էջ 54:

բնորոշումը, բնականաբար, պետության և իրավունքի նկատմամբ մարքսիստական դասակարգային մոտեցման արդյունք էր:

Պետք է նկատի ունենալ, որ միաժամանակ հասարակական կարծիքի դերին բացարձակ բնույթ հաղորդելը մի շարք դեպքերում կարող է հանգեցնել հետևանքների առումով ոչ ճիշտ գնահատակա-նի: «Գիտությանը հայտնի է, որ ոչ բոլոր դեպքերում է հասարակա-կան կարծիքը իրավասու ճիշտ և համարժեք գնահատել, արժեքավո-րել, դատել հասարակական կյանքի բարդ հիմնահարցերի մասին (օ-րինակ սահմանադրությունը հանրաքվեով ընդունելը և, պատահա-կան չէ, որ այդ ճանապարհով ընդունվել են նաև մի շարք ավտորի-տար քաղաքական ռեժիմների սահմանադրություններ)»¹:

Անշուշտ, մի շարք հայեցակարգային բնույթի հարցերի վերա-բերյալ հասարակական կարծիքը ուղղակիորեն չի կարող պատաս-խաններ տալ: Օրինակ՝ պետական կառավարման ձևի, դատախա-զության համակարգի կառուցման և մի շարք այլ հարցերի վերաբեր-յալ հիմնավորված և գիտական պատասխաններ կարելի է ակնկալել մասնագետներից, իսկ որ ավելի ճիշտ է՝ գիտության և պրակտիկայի համադրումից կատարված եզրահանգումներից: Սակայն, նորմա-տիվ իրավական ակտում ընդհանուրի շահերը պատշաճ մակարդա-կով արտահայտելու համար գիտականորեն մշակված համակարգե-րի և հասարակական կարծիքի փոխզիջման միջև անհրաժեշտ է գալ համաձայնության:

¹ Տես Ասիյան Ն.Ա., Մաֆարյան Գ.Հ., նշված աշխատությունը, էջ 226:

РОЛЬ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ В СФЕРЕ ПРАВОВОТВОРЧЕСТВА

Гайк Мартиросян

*Доцент кафедры теории и истории государства и права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Данная статья посвящена одному из самых важных средств проявления демократии: роли общественного мнения в сфере правотворчества. Положительная роль общественного мнения приводит к использованию норм права, так как общество высказывает положительное мнение о вопросе. Общественное мнение особенно важно в процессе вступления в силу основного закона государства, так как основные принципы формирования государства зафиксированы в нем.

THE ROLE OF PUBLIC OPINION IN THE PROCESS OF LAW MAKING

Hayk Martirosyan

*Docent at the YSU Chair of Theory and History of
State and Law, Candidate of Legal Sciences*

The article refers to one of the most important means of manifestation of democracy: the role of public opinion in the sphere of law making . The positive role of public opinion brings to the use of the rules of law, as the society will already say its positive opinion about the question. Public opinion is especially important in the process of enactment of the main law of the state, as the main principles of state formation are fixed in it

Բանալի բառեր - ժողովրդավարություն, հասարակական կարծիք, իրավաստեղծում, նորմ, օրենքի ընդունում, պետություն, պետության կազմավորում:

Ключевые слова: демократия, общественное мнение, правотворчество, нормы права, принятие закона, государство, государственное образование.

Key words: democracy, public opinion, law making, rule of law, enactment of a law, state, state formation.